

*Oktatás, kutatás,
gyógyítás: 250 éve az
egészség szolgálatában*

Belátási képesség a pszichiátriai gyakorlatban

A belátási képesség fogalma

Dósa Ágnes

Magatartástudományi Intézet

*A polgári jogi szempontból releváns
mentális képességek*

2019

MENÜ

*Oktatás, kutatás,
gyógyítás: 250 éve az
egészség szolgálatában*

- ↪ Belátási képesség fogalmának megjelenése a különböző jogágakban
- ↪ Belátási képesség morális értelmezése
- ↪ Hogy is van ez angolul?
- ↪ 😊 erre figyeljünk!

Pszichiátriai betegségek jogi következményei

↪ büntetőjog

↪ polgári jog

↪ közigazgatási jog
(egészségügyi jog)

Eltérő nomenklatúra

Belátási képesség fogalmát
valamilyen formában minden
jogág használja

*Oktatás, kutatás,
gyógyítás: 250 éve az
egészség szolgálatában*

Pszichiátriai betegségek jogi következményei

*Oktatás, kutatás,
gyógyítás: 250 éve az
egészség szolgálatában*

- ↪ Történetileg először a polgári jogi védelem jelent meg (vagyon feletti rendelkezés megvonása)
- ↪ Büntetőjogi védelem csak sokkal később (ld. boszorkányperek)
- ↪ Egészségügyi jogi szabályozás jelent meg a legkésőbb

Büntetőjog 😊

*Oktatás, kutatás,
gyógyítás: 250 éve az
egészség szolgálatában*

- **Beszámítási képesség**
 - **büntethetőséget korlátozó, kizáró ok**
- ↳ Nem büntethető, aki a büntetendő cselekményt az elmeműködés olyan kóros állapotában követi el, amely képtelenné teszi cselekménye következményeinek a felismerésére, vagy arra, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjen.

Büntetőjog

*Oktatás, kutatás,
gyógyítás: 250 éve az
egészség szolgálatában*

- ↪ A büntetés korlátlanul enyhíthető, ha az elmeműködés kóros állapota az elkövetőt korlátozza a bűncselekmény következményeinek a felismerésében, vagy abban, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjen (fokozat???)
- ↪ nem alkalmazható arra, aki a bűncselekményt önhibájából eredő ittas vagy bódult állapotban követi el.

Büntetőjog

*Oktatás, kutatás,
gyógyítás: 250 éve az
egészség szolgálatában*

- ↪ akaratnyilvánításra képtelenség
- ↪ szexuális bcs-knél elsősorban, de pl. testi sértésnél minősített eset, emberrablás tényállásában is szerepel, akaratnyilvánításra képtelen személy öngyilkosságra rábírása emberölésként büntetendő
- ↪ jogszabály nem definiálja a fogalmát

Szexuális erőszak

*Oktatás, kutatás,
gyógyítás: 250 éve az
egészség szolgálatában*

- **Btk. 197. § (1)** Szexuális erőszakot követ el, és büntett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki
 - a) a szexuális kényszerítést erőszakkal, illetve az élet vagy a testi épség elleni közvetlen fenyegetéssel követi el,
 - b) más védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen állapotát szexuális cselekményre használja fel.

Emberölés

*Oktatás, kutatás,
gyógyítás: 250 éve az
egészség szolgálatában*

↪ Btk. 160.§ (5)

↪ Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki tizennegyedik életévét be nem töltött vagy akaratnyilvánításra képtelen személyt öngyilkosságra rábír, ha az öngyilkosságot elkövetik.

Testi sértés

*Oktatás, kutatás,
gyógyítás: 250 éve az
egészség szolgálatában*

↪ Btk. 164.§ (4) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a könnyű testi sértést

↪

↪ **b) védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen személy sérelmére követik el.**

Egészségügyi jog

*Oktatás, kutatás,
gyógyítás: 250 éve az
egészség szolgálatában*

- ↪ orvosi beavatkozásba beleegyezés képessége???
- ↪ az Eütv. nem ezt használja, hanem a cselekvőképesség fogalmát
- ↪ a beleegyezés-visszautasítás érvényességének tehát a cselekvőképesség a feltétele

Egészségügyi jog

*Oktatás, kutatás,
gyógyítás: 250 éve az
egészség szolgálatában*

↪ cselekvőképes személy
döntéshozatali joga is
korlátozott

↪ Helyettes döntéshozóé
méginkább

↪ 16 éven felüli kiskorúakra
eltérő szabályok

Egészségügyi jog

*Oktatás, kutatás,
gyógyítás: 250 éve az
egészség szolgálatában*

- ↪ Mivel az Eütv. a cselekvőképességhez köti, hogy a beteg érvényes beleegyezést adjon a gyógykezelésbe, ill. vissza utasítsa azt, ezért pl.
 - ↪ Akit bíróság cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá helyezett, az akkor se adhat beleegyezést, ha amúgy éppen képes lenne mérlegelni és döntést hozni
 - ↪ Kiskorú nem adhat érvényes beleegyezést (16. életévét betöltött kiskorúra eltérő szabályok vonatkoznak)

Egészségügyi jog

*Oktatás, kutatás,
gyógyítás: 250 éve az
egészség szolgálatában*

- ↪ Az egészségügyi kezelésbe való beleegyezés képessége ezért csak akkor vizsgálándó, ha a beteg nagykorú és nincs gondnokság alá helyezve
- ↪ Kinek a feladata ennek a megállapítása?

Polgári jog

*Oktatás, kutatás,
gyógyítás: 250 éve az
egészség szolgálatában*

↳ jogképeség

↳ belátási képesség –
cselekvőképesség –
gondnokság

↳ végrendelezési képesség

↳ vétőképesség

*Oktatás, kutatás,
gyógyítás: 250 éve az
egészség szolgálatában*

↪ **2:9. § [A cselekvőképtelen állapot]**

↪ (1) Semmis annak a személynek a jognyilatkozata, aki a jognyilatkozat megtételekor olyan állapotban van, hogy az ügyei viteléhez szükséges **belátási képessége** teljesen hiányzik.

*Oktatás, kutatás,
gyógyítás: 250 éve az
egészség szolgálatában*

↪ (2) A bíróság cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alá azt a nagykorút helyezi, akinek ügyei viteléhez **szükséges belátási képessége** - mentális zavara következtében - **tartósan vagy időszakonként visszatérően nagymértékben csökkent**, és emiatt - egyéni körülményeire, valamint családi és társadalmi kapcsolataira tekintettel - meghatározott ügycsoportban gondnokság alá helyezése indokolt.

Belátási képesség fogalma

*Oktatás, kutatás,
gyógyítás: 250 éve az
egészség szolgálatában*

polgári jogi szabályozás kulcsfogalma
meghatározása azonban hiányzik
több megközelítés

két érdek mérlegelése:

beteg jólléte – beteg önrendelkezési joga

Értékválasztás!

Melyik a fontosabb:

Olyan döntés születessen, ami az érintett számára (a
kivülálló szerint) előnyös, vagy

Olyan döntés születessen, ami az érintett szeretne, akármi
is annak a következménye

Egészségügyi döntések tekintetében nagyon gyakori, hogy
az ésszerűtlennek tűnő döntés esetében a belátási
képesség hiányára hivatkoznak a kezelést végző
orvosok ESET

Cselekvőképes beteg - életfenntartó kezelés visszautasítása

*Oktatás, kutatás,
gyógyítás: 250 éve az
egészség szolgálatában*

Re B. 2002. (Egyesült Királyság)

- Ms. B. 44 éves nő, nyaki gerinc cavernoma, nyaktól lefele lebénult, lélegeztetésre szorult, de szelep segítségével beszélni tudott
- javulásra nem volt kilátás
- kérte a mesterséges lélegeztetés megszüntetését
- először a cselekvőképeség hiányára hivatkozva tagadták meg – végül többszöri szakértői vizsgálat megerősítette, hogy Ms. B cselekvőképes
- utána úgy érezték, hogy a kialakult terápiás kapcsolat miatt nem tehetik meg, halogatták a döntést
- Ms. B. bírósághoz fordult

Cselekvőképes beteg - életfenntartó kezelés visszautasítása

*Oktatás, kutatás,
gyógyítás: 250 éve az
egészség szolgálatában*

A bíróság úgy döntött, hogy

ha a cselekvőképeség tisztázott, akkor a beteg kívánsága az irányadó, függetlenül a döntés kimenetelétől,

nincs helye annak, hogy a beteg érdekét mérlegeljék az akaratával szemben

ha a cselekvőképeség kérdése tisztázásra szorul, akkor ezt nem lehet halogatni, a kórház felelőssége, hogy ez a lehető legrövidebb időn belül megtörténjen

ha az orvosok lelkiismereti okok miatt úgy érzik, hogy nem tudják végrehajtani, akkor az ő feladatuk, hogy a beteget áthelyezzék másik intézménybe.

A mesterséges lélegeztetést meg kellett szüntetni, a beteg meghalt. A kórházat megbüntették a halogatóás miatt.

A belátási képesség küszöb standardja

- Eszerint a belátási képesség nem döntés-specifikus, hanem globális fogalom
- Egy ember akkor cselekvőképes, ha rendelkezik egy bizonyos minimális szintű belátási képességgel, és ez a szint független a meghozandó döntés fajtájától.

*Oktatás, kutatás,
gyógyítás: 250 éve az
egészség szolgálatában*

A belátási képesség döntés-specifikus standardja

- Ez az etikai szakirodalom javaslata
- A belátási képesség csúszó standardja
 - ↳ a cselekvőképesség az illető belátási képessége és a meghozandó döntés által megkövetelt képességek közötti viszony függvénye
- A jogfejlődés a belátási képesség “küszöb-standardja” felől halad a változó, csúszó standard elfogadása felé

*Oktatás, kutatás,
gyógyítás: 250 éve az
egészség szolgálatában*

Belátási képesség beavatkozás-specifikus standardja (egészségügyi kezeléssel összefüggésben)

*Oktatás, kutatás,
gyógyítás: 250 éve az
egészség szolgálatában*

- A beteg mindig egy adott beavatkozás vonatkozásában tekinthető belátási képességgel rendelkezőnek vagy nem rendelkezőnek
- Ritka, hogy valakinek általánosan, semmilyen vonatkozásban nincs döntéshozatali képessége (de van ilyen!)
- A belátási képesség azonban nemcsak a döntési feladattól függ, hanem időben is változó és körülményektől is függő fogalom
- A belátási képesség megállapítása nem egyszeri aktus, hanem folyamatosan zajló felmérése a beteg döntéshozatali képességének

A belátási képességet befolyásoló tényezők

*Oktatás, kutatás,
gyógyítás: 250 éve az
egészség szolgálatában*

- A belátási képesség függhet:
 - ↳ A vizsgálat idejétől
 - ↳ Mások viselkedésétől
 - ↳ A vizsgálat körülményeitől
- A belátási képesség helyreállításának a lehetőségei
 - ↳ A döntés elhalasztása (míg pl. kevésbé lesz zavart)
 - ↳ A körülmények megváltoztatása
 - ↳ Mások viselkedésének a megváltoztatása
- Alapelv: mások autonómiájának a lehető legkevesebb korlátozása

A belátási képesség standardjai

- A minimális standard: a bármilyen döntésre való képesség
- Az “ésszerű eredmény” standard
- Az “ésszerű indokok” standardja
- A folyamat standard

*Oktatás, kutatás,
gyógyítás: 250 éve az
egészség szolgálatában*

A minimális standard: a bármilyen döntésre való képesség

*Oktatás, kutatás,
gyógyítás: 250 éve az
egészség szolgálatában*

- Egy személy belátási képességgel rendelkezik, ha ki tudja nyilvánítani, hogy az előtte álló alternatívák közül az egyiket előnyben részesíti a többivel szemben
- Így belátási képességgel az rendelkezne, aki egyáltalán választani, valamiféle döntést hozni lenne képes
- Ez a standard tehát nem vizsgálja az illető által meghozott döntés színvonalát, hanem bármilyen döntést elfogad cselekvőképes döntésnek
- Problémája: Egyáltalán nem védi a beteg érdekeit, csak az autonómiáját. Ezért nem elfogadható.

A belátási képesség “ésszerű eredmény” standardja 😊

*Oktatás, kutatás,
gyógyítás: 250 éve az
egészség szolgálatában*

- Az egyén belátási képességét csak az általa hozott döntés ésszerűsége alapján lehet megállapítani
- Ha a döntés “racionális”, “helyes”, “felelős”, akkor az illető rendelkezik belátási képességgel
- Ha a döntés “ésszerűtlen”, “helytelen”, “felelőtlen”, ha más, mint amit hasonló helyzetben levő racionális személyek választanának, akkor nem
- A beteg céljai racionalitását is fel kell mérni
- Egy döntés ésszerű, ha célracionális, ha a döntést hozó célját hatékonyan valósítja meg. Vagyis akkor ésszerű egy döntés, ha a döntést hozó azt éri el vele, amit szeretne, s amit szeretne az önmagában racionális.
- Probléma: a racionalitás értékrend függvénye

A belátási képesség “ésszerű indokok” standardja

- Akkor tekinti a beteg döntését cselekvőképesnek, ha az ésszerű indokok alapján történt, még ha esetleg az eredmény nem is mindig ésszerű
- Problémái:
 - ↳ A racionális és irracionális indok elkülönítése nehéz
 - ↳ Ésszerűtlen indok esetén sem tudjuk, nem állt-e a háttérben egy ésszerűbb indok is?

*Oktatás, kutatás,
gyógyítás: 250 éve az
egészség szolgálatában*

A belátási képesség folyamat standardja I.

- Azt vizsgálja, hogy a döntés során mit és mennyire kell megérteni, milyen következtetési képességre van szükség, és a kérdéses személy rendelkezik-e ezekkel a megértési és következtetési képességekkel.
- **Ez a döntéshozatali képesség legjobb, leginkább elfogadható standardja.**

*Oktatás, kutatás,
gyógyítás: 250 éve az
egészség szolgálatában*

A belátási képesség folyamat standardja II. 😊

- A folyamat standard alapján azt az egyént lehet belátási képességgel rendelkezőnek tekinteni, aki
 - ↳ képes megérteni a döntéshez szükséges információkat
 - ↳ képes értékrendje és céljai alapján az egyes cselekvési alternatívák között mérlegelni, s szabad akarattal (külső vagy belső kényszer, pl. betegség által nem befolyásoltan) dönteni.
 - ↳ képes döntései lehetséges következményeit világosan megérteni
 - ↳ képes döntést hozni, s döntését közölni

*Oktatás, kutatás,
gyógyítás: 250 éve az
egészség szolgálatában*

A cselekvési alternatívák közötti mérlegelés képessége

*Oktatás, kutatás,
gyógyítás: 250 éve az
egészség szolgálatában*

- A mérlegelés nem pillanatszerű, hanem időben elhúzódó folyamat, ezért szükséges:
 - ↳ a megjegyző és megtartó emlékezet bizonyos szintje
 - ↳ az, hogy a mérlegelő képes legyen az egyes cselekvési alternatívák következményeinek az összehasonlítására abból a szempontból, hogy melyik milyen mértékben járul hozzá saját érdekei illetve céljai megvalósításához.
 - ↳ a valószínűség fogalmával való bánni tudás az egyes--más-más valószínűséggel bekövetkező-- alternatívák közötti mérlegelés során.

*Oktatás, kutatás,
gyógyítás: 250 éve az
egészség szolgálatában*

Saját értékrend megléte, s a szabad akarat alapján történő döntés

- Stabil (rövid idő alatt nem változó) értékrend szükséges
- Szabad akarat meghatározásai
 - ↳ Az illető akarata akkor szabad, ha döntése rá jellemző, autentikus, saját értékeiből következik, s nem betegségéből, vagy külső kényszerből
 - ↳ szabad (autentikus) döntés az, amit valaki „hideg fejjel” hoz
 - ↳ Gerald Dworkin: az autonómia másodrendű képesség arra, hogy kritikusan viszonyuljunk elsőrendű vágyainkhoz, kívánságainkhoz, preferenciáinkhoz.

Minimális standard	Bármilyen döntésre képes	Önrendelkezési jog maximális tiszteletben tartása
Ésszerű eredmény standard-	Ésszerű döntést hoz	Beteg (mások által definiált) jóllétének maximális tiszteletben tartása
Ésszerű indok standard	Ésszerű megfontolásból indul ki	Köztes megoldás
Döntéshozatali képesség folyamat standardja	Magát a döntési folyamatot vizsgálja	Legelfogadottabb

A fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 2007. évi XCII. törvény

- ↪ 12. cikk 2. pont
- ↪ States Parties shall recognize that persons with disabilities enjoy **legal capacity** on an equal basis with others in all aspects of life.
- ↪ A részes államok elismerik, hogy a fogyatékossgal élő személyeket az élet minden területén másokkal azonos alapon megilleti a jog-, illetőleg cselekvőképesség.

